

АРХІТЕКТУРА НАЦІОНАЛЬНИХ ТЕАТРІВ В УКРАЇНІ ЯК ОСЕРЕДКІВ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ

© Гой Б. В., 2019

Окреслено роль осередків національного театрального мистецтва: історичних театральних будівель, будівлі національних громад з універсальними театральномистецькими залами та сучасних культурних центрів, які культивують вивчення та розвиток драматичного мистецтва як основи віднайдення та збереження національної ідентичності. А також їх роль у налагодженні конструктивного та толерантного міжкультурного діалогу та місце у цьому процесі досліджень та пошукового проектування, які виконують викладачі та студенти Інституту архітектури Львівської політехніки.

Ключові слова: архітектурна освіта, українська архітектура, національні театри, міжкультурний діалог.

Постановка проблеми

Сьогодні театральне мистецтво не втрачає свого значення, а органічно вростає в соціокультурне середовище, формує нові культурні стратегії. Оскільки це явище знаходиться в стані постійного розвитку, сучасні українські дослідники театру досі сперечаються щодо понять сучасного театру та намагаються не лише виділити і класифікувати його категорії, але й окреслити нові завдання у вирішенні сучасних проблем суспільства. Однією з таких проблем є пошук міжкультурного діалогу, відсутність якого є коренем більшості соціально-політичних проблем нашого буремного часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сучасні дослідження архітектурної, просторової та національної складових театральних просторів в Україні провадить проф. В. І. Проскураков [1], а під його керівництвом на кафедрі дизайну архітектурного середовища Національного університету “Львівська політехніка” розробляють навчальні та експериментальні проекти нових театральних форм та сценографії. Зокрема Б. Гой захистив дисертацію про культурологічні особливості архітектури єврейських театрів в Україні [2], аспіранти О. Сінкевич та А. Хір підготували роботи про театри Волині та Закарпаття [3, 4]. І. Копиляк досліджує особливості українських народних домів [5], а Р. Савчак вивчає архітектуру польського театру тощо [6].

Постановка завдання

Отже, якою є роль осередків національного театрального мистецтва: історичних театральних будівель, будівель національних громад з універсальними театральномистецькими залами та сучасних національних культурних центрів (які культивують вивчення та розвиток драматичного мистецтва як основу віднайдення та збереження національної ідентичності) у процесі налагодження міжкультурного діалогу? І які архітектурні типи будівель та споруд є найбільш прогресивними для забезпечення їх оптимальної діяльності?

Виклад основного матеріалу

Сьогодні можна констатувати яскравий спалах пошукового театру в Україні, що являє собою ревізію світоглядних засад та виражальних засобів. Сучасний театр намагається вийти за межі

класичної театральної споруди, долаючи певний диктат монолітної монофункціональної звичної архітектурної константи, щоби набути сучасніших типологічних форм простору дії.

На початку XXI століття потрібно брати до уваги той факт, що театральне дійство давно вийшло за межі конкретних спеціалізованих споруд. Воно розвивається як синтез мистецтв, поєднуючи у собі такі художні стратегії, як перфоменс, хепенінг, акціонізм, флешмоб, інтерактивні медіа тощо. Сучасний театр часто вимагає від глядача активної комунікації з акторами, а від акторів – з публікою, а сам поділ на глядачів та акторів стає умовним. Такий театр має не лише розважальну функцію, а й здатен рефлексувати на актуальні соціально-політичні та філософські теми, об'єднуючи довкола себе широкі суспільні кола, які рідко взаємодіють між собою. І водночас стає виразником національної культури, осередком гуртування за світоглядними поглядами та місцем демонстрації найкращих досягнень у сфері культури та мистецтв національно-етнічних громад.

Якщо ще недавно національний театр функціонував лише як частина будівель національних громад (наприклад, проект багатофункціонального театального простору, розроблений автором для єврейського товариства “Хесед-Ар’є” на вул.Котляревського у Львові (рис. 1) ще у 2007 р.).

Рис. 1. Фрагменти проекту експериментального театру у просторі будівлі Львівського обласного єврейського благодійного фонду “Хесед-Ар’є” (архітектори: проф. В. Проскураков, доц. Б. Гой, ст. Н. Лісогорська), 2007 р.

Сучасні театральні події національних громад (фестивалі, аматорські вистави, традиційні національні свята тощо) організовують, як правило, в універсальних культурних просторах. Так, у Львові Польський театр працює у Будинку вчителя, Французький центр Alliance Francaise – у будівлі клубу Інституту післядипломної педагогічної освіти, а традиційні дні хорватської культури уже декілька років поспіль відбуваються у Львівському будинку архітектора – “Пороховій вежі” [7]. Останній майданчик віддавна використовують і для постановки національних театральних вистав та театралізованих заходів. Ще від кінця 80-х років XX ст. тут щороку відбувається мистецька Маланка (святкування Старого Нового року), яка у радянські часи стала основою відродження національних українських традицій, функцією, яку львівські архітектори вважали своєю важливою місією в процесі самоусвідомлення українцями себе як сучасної нації. Ця традиція продовжується і донині. І якщо раніше театралізовані вистави були лише у формі традиційного вертепу та коляди, що організовувались у приміщення кафе-клубу на 1-му поверсі будівлі (рис. 2), то в останні роки – це вже масове театральне дійство, яке відбувається в універсальній театально-концертній залі на 3-му поверсі (рис. 3).

Цьому посприяло декілька суттєвих подій та трансформацій, пов’язаних із архітектурним оформленням цього простору. Так, першим важливим заходом стала Міжнародна конференція-семінар: “First Trans-Atlantic Ukrainian-American Seminar on Theatre ARTS”, організований кафедрою ДАС Львівської політехніки та Т. Р. Oakland University, США, проведена в Пороховій вежі у 2009 році [8].

Рис. 2. Виступ колядників під час Мистецької Маланки у Львівському будинку архітектора “Пороховій вежі”, 2017 р.

Рис. 3. Театралізований вертеп, організований львівськими архітекторами під час Мистецької Маланки у Львівському будинку архітектора “Пороховій вежі”, 2019 р.

Рис. 4. Театральні вистави “Медея” та “Айсберги”, показані під час “First Trans-Atlantic Ukrainian-American Seminar on Theatre ARTS”, організованого кафедрою ДАС Львівської політехніки та Т. Р. Oakland University, США у Львівському будинку архітектора. 2009 р.

У межах цього семінару американські колеги (за участі українських акторів та сценографа П. Босого) представили дві театральні вистави: “Айсберги” та “Медея”, які розкрили можливості цієї зали як майданчика для сучасних театральних постановок (рис. 4). Згодом на кафедрі дизайну архітектурного середовища було розроблено комплексний проект перетворення актової зали Будинку архітектора на сучасний театральний простір (архітектори В. Проскуряков, Д. Ярема, С. Абрамкін) (рис. 5). А уже у 2018 р. ці ідеї автор статті зміг реалізувати як голова Львівської обласної організації Національної спілки архітекторів України, перетворивши простір Львівського будинку архітектора на Центр архітектури, дизайну та урбаністики “Порохова вежа” [9], який став основним місцем проведення Фестивалю української архітектури “ВЕЖА” [10], а також великих мультимедійних виставкових проєктів, які мали на меті популяризацію української архітектури, таких як “Metropolis: минулі утопії майбутнього” і “Іван Левинський: Імпульс”, в програмі роботи яких важливе місце займали і театральні-концертні заходи (рис. 6).

Рис. 5. Фрагменти магістерської кваліфікаційної роботи на тему “Явище сценографії як складової театральної архітектури” із розробленням театрального простору у будівлі Львівського будинку архітектора (архітектори: проф. В. Проскуряков, ас. Д. Ярема, ст. С. Абрамкін). 2009 р.

Рис. 6. Мультимедійний виставковий проєкт “Metropolis: минулі утопії майбутнього” у Львівському будинку архітектора – Центрі архітектури, дизайну та урбаністики “Порохова вежа” (куратор: П. Гудімов, архітектори: Б. Гой, О. Мочалкін). 2018 р.

Проте досвід практичної організації роботи професійного культурного центру, яким є “Порохова вежа”, а також теоретичні дослідження у сфері архітектури театрів національних громад дає автору змогу припустити, що перспективним типом архітектурних будівель та споруд, в яких зможуть у найближчому майбутньому функціонувати театри національних громад, є окремі

Театральні центри національних культур, які проектуватимуться, будуватимуться і функціонуватимуть як інституції, мета яких зберігати, досліджувати та популяризувати національну культури тієї чи іншої громади, мешканці якої є частиною міського суспільства чи культурного ландшафту країни загалом. Такий центр повинен містити не лише театральну-концертну залу, яка може бути основою функціонально-просторової організації його архітектурного об'єму, але й навчальні класи, дитячі студії та простори для семінарів і конференцій, а також клубний простір з бібліотекою та книгарнями, кав'ярні, виставкові зали, прес-центр, приміщення для роботи редакцій інтернет-ресурсів та друкованих видань тощо. Практичною частиною реалізації цієї гіпотези є навчально-пошукове проектування, яке провадить автор спільно зі студентами та аспірантами Львівської політехніки.

Так, одним з останніх проектів на цю тематику став проект польського національного театру у Львові, який розробили архітектори Б. Гой, Р. Савчак та студент І. Коробка (рис. 7). Проектований об'єкт пропонується розмістити неподалік від Львівського будинку вчителя, де зараз працює трупа польського театру у Львові, на перетині вулиць Коперника та Стефаника, на ділянці у підніжжя Цитаделі, де театр разом із будівлею Наукової бібліотеки ім. Стефаника формуватиме громадський простір. Саме тому функціонально театральні-видовищний блок будівлі вирішено у формі відкритого універсального театру-капища, що мав би стати невід'ємною частиною проектованого культурного центру та розвивати функції існуючої площі. Театральну структуру вирішено у формі трьох пелюсток, що символізують три частини Польщі, на які її було в історичній ретроспективі розділено, а згодом знову об'єднано. Функціонально це три амфітеатри довкола невеликої сцени-арени, які водночас за потреби теж можуть виконувати роль сценічних майданчиків. Саме таке вирішення дає змогу проводити тут не тільки (і не стільки) театральні вистави традиційних жанрів, але й перфоменси, хепенінги, флешмоби тощо з активним використанням інтерактивних медіа-засобів: звуку, світла, піротехніки тощо. Театральний простір має накриття, яке є частиною іншого блоку проектованої будівлі. Саме у ньому розміщені мала зала, репетиційні, адміністративні та клубні приміщення, музей, заклад громадського харчування з національною кухнею та інші простори, необхідні для роботи театру як повноцінного національного культурного центру. Загалом у проектованому театрі зроблено спробу в образній формі показати глибокий зв'язок України і Польщі як двох прадавніх слов'янських народів, які завжди жили поруч і відповідно культурно взаємно впливали один на одного. Можливо саме таке рішення сприятиме налагодженню ефективного культурного діалогу між польською та українською громадами Львова. Водночас у проекті використано усі важливі напрацювання, які автор упродовж своєї теоретично-практичної роботи визначив як перспективні форми проектування, будівництва та ефективного функціонування культурних закладів такого типу.

Рис. 7. Фрагменти бакалаврської кваліфікаційної роботи на тему: "Проект польського театру на вул. Коперніка у Львові" (архітектори: доц. Б. Гой, асп. Р. Савчак, ст. І. Коробка). 2019 р.

Отже, сучасний театр, зокрема і театр національних громад, набуває нових форм та змісту, зливаючись з іншими видами мистецтв та інтегруючись у середовище. Типологічно найбільш прийнятним місцем для розвитку сучасного театру стають мультифункціональні мистецькі центри, де є не лише театральна зала зі сценою, але й широка номенклатура інших приміщень, які необхідні для його функціонування як національного культурного центру. Тобто виникає потреба у наукових вимогах для сучасного комфортного простору, мета якого – як забезпечення розвитку театрального мистецтва, так і створення умов для гуртування навколо нього широких верств населення, що об'єднуються як за національною, так і віковою чи професійною ознаками.

Висновки

Отже, можемо зробити висновок, що ми є свідками того, як архітектурна діяльність у сфері театрального проектування поступово відходить від традиційного будівництва театральних будівель до специфічного новітнього проектування архітектурного середовища культурних центрів, що не лише враховує його можливість використання для театральної гри, але й ставить якісно нові естетичні, функціональні та об'ємно-просторові вимоги до організації таких просторів. А вони, своєю чергою, можуть стати імпульсом регіонального розвитку, залучити ресурси для необхідних позитивних перетворень у суспільно-політичному житті сучасних полікультурних багатонаціональних урбаністичних утворень. Усе це доводить той факт, що сучасне театральне мистецтво може слугувати культурною підосновою розвитку новітньої України як толерантної полікультурної європейської держави.

1. *Проскураков В. І. Архітектура українського театру. Простір і дія: монографія.* – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2001. – 564 с. 2. *Проскураков В. І., Гой Б. В. Культурологія єврейського театру України в контексті часу, дії і архітектури.* – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2007. – 108 с. 3. *Проскураков В. І., Сінкевич О. В. Ідейні та естетичні особливості театральної архітектури у Волинському етнокультурному регіоні України.* // *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”.* – 2013. – № 757. – С. 162–168. 4. *Хір А. М., Гой Б. В. Мультикультурна складова формування архітектури театральних будівель та споруд Закарпаття* // *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”.* – 2013. – № 757. – С. 206–212. 5. *Проскураков В. І., Копиляк І. М. Історичні тенденції формування мережі архітектурних типів культурно-просвітницьких будівель і споруд в Україні* // *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”.* – 2009. – № 632. – С. 72–80. 6. *Proskuryakov V., Goy B., Savchak R. State of polish theatre architecture research in Ukraine.* // *Housing Environment: Tomorrows house and estate.* – Poland. Cracow: Publikation of the Chair of Housing Environment, Cracow University of Technology, 2018. – No. 23. – P. 167–171 7. *Шнуляр У. У Львові пройде V фестиваль “Дні Хорватії у Львові”* [Електронний ресурс], – Львів: Львівська міська рада, 2018. – Режим доступу: www.city-adm.lviv.ua (дата звернення 05.07.2019). – Назва з екрана. 8. *Proskuryakov V. The concept of education, science, profession of architectural environment design in Ukraine.* // *Housing Environment: Tomorrows house and estate. Part two.* – Poland. Cracow: Publikation of the Chair of Housing Environment, Cracow University of Technology. – 2013. – No. 12. – P. 87–91. 9. *Гой Б. В. Яким бачать львівські архітектори майбутнє Порохової вежі* [Електронний ресурс]. – Львів: Твоє Місто, 2018. – Режим доступу: www.tvuemisto.tv (дата звернення 05.07.2019). – Назва з екрана. 10. *Гой Б. В. “Вежа-2018”. Фестиваль української архітектури* // *Аспекти будівництва.* – 2018. – № 2. – С. 10–13.

**ARCHITECTURE OF THEATERS OF NATIONAL COMMUNITIES IN UKRAINE
AS CENTRES OF INTERCULTURAL DIALOGUE**

© Goy B. V., 2019

The article outlines the role played by the centres of national theatre art: historical theatre buildings, national community buildings with universal theatres halls, and contemporary cultural centres that cultivate the study and development of dramatic art as the basis for finding and preserving national identity. And also their role in promoting constructive and tolerant intercultural dialogue. And about a place in this process of research and design, which is performed by professors and students of Institute of Architecture of Lviv Polytechnic National University.

The author concluded that contemporary theatre, as well as the theatre of national communities, is gaining new forms and content by merging with other arts and integrating into the environment. Typologically, the most appropriate place for the development of contemporary theatre are multifunctional arts centres, where there is not only a theatre stage, but also a wide nomenclature of other premises that are necessary for its functioning as a national cultural centre. That is why we need to re-create the requirements for a modern comfortable space, the purpose of which is to promote the development of both the theatrical art and the creation of conditions for uniting around it a broad population, united by national, age or professional purposes.

That is why we are witnessing how architectural activity in the field of theatrical design is gradually moving away from the traditional construction of theatrical buildings to the specific up-to-date design of the architectural environment of the cultural centres. They not only takes into account its ability to be used for theatrical play, but also places qualitatively new aesthetic, functional and functional spatial requirements for the organization of such spaces. Those Centres can become an impetus for regional development; attract resources for the necessary positive transformations in the socio-political life of modern multicultural multinational urban spaces. However, this proves the fact that contemporary theatrical art can serve as a cultural basis for the development of modern Ukraine as a tolerant multicultural European state.

Key words: architectural education, Ukrainian architecture, national theatres (theatres of national communities), intercultural dialogue.